

ВИКРИТТЯ ТРАГІЧНИХ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА НАСЛІДКІВ ДІЯЛЬНОСТІ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ У П'ЄСІ ІВАНА БАРЧУКА

«СІМ'Я»

Іван Григорович Барчук (10.10.1902 – 8.03.1975) – драматург, публіцист, історик, учитель – розпочав свою творчу діяльність як сільський кореспондент, 16-річним перебував у Армії УНР, учителював у селах Бабанського та Христинівського районів (нинішня Черкащина), з тавром «учасника петлюрівських банд» змушений був кочувати по всій Україні; у 1942 році виїжджає до Німеччини, куди на примусові роботи фашисти вивезли двох його старших дітей, там увесь вільний час віддає літературній праці; у Фюсенському таборі організовує драматичний гурток, працює культ-освітнім референтом табору Фрайман, в Новому Ульмі робить у друкарні «Українських Вістей»... На прохання хворої дружини повертається в Україну (1969 р.), де трагічно гине (1975 р.) в селі Оксаниній Уманського району на Черкащині.

І. Г. Барчук присвятив свою творчість викриттю радянської влади, яку вважав окупаційною, бандитською, спрямованою на знищення українського села і всього українського зокрема. У п'єсі «Сім'я» автор зображує трагічні наслідки двадцятилітньої більшовицької діяльності; і, перш за все, показує, якого нищівного удару нанесла вона традиційному інституту української сім'ї. «Розбивають сім'ю... Сім'я гине... Змолоду тільки турбот було, що дбав для сім'ї, думав про сім'ю... Так хотілося бачити сім'ю радісною... Щезли надії... Син так хотів одружитися... не дали: замучили... Залишилася одна дочка, і та нещаслива [1, с. 401]...» – підсумовує трагедію власної родини один із персонажів драми – Філімон. Поведінка чоловіка змінюється, що дружина (Федорка) сприймає як наслання, навіть божевілля: «Досі був добрим чоловіком, а тепер ...» [1, с. 402] Філімон обороняється: «Теперки переіменився: такий світ настав» [1, с. 402]. Чоловік «приказує» дружині не відвідувати заміжню доньку, дозволяє виходити з дому лише по воду. Аргументує це так: «Раз всюди прикази, значить теж маю право приказувати» [1, с. 402].

Філімон вважає, що радянська влада від диявола («диявольські коменданти на зло способні»), боїться, щоб їх із дружиною не роз'єднав нечистий («скільки людей звели з розуму»). Чоловік хоче по-людськи дожити віку. Федора і Філімон шанують і кохають одне одного, завжди були вірними в подружжі. Зворушливо письменник виписує слова освідчення: «на нашому кутку красивішої нема», «ти – гарна і замашна», «молодиця на «сто з гаком»», «молодичка – кругом, показує тобі на літ тридцять», «чоловіче мій любий, нас ніхто гарячою водою не розпарує» [1, с. 404-405]. Федорка ручається за себе, на що Філімон заявляє: «І я за себе ручаюся. Але чи ми можемо ручатися за тих «комсосів?» (карикатурне від *комуністи і комсомольці*)» [1, с. 404]. Автор розкриває схему, за якою руйнують сім'ї: вродливих «підчіплюють», спочатку «втягують до «активу», а потім підбивають покинути сім'ю» [1, с. 404]. Навіть найміцніші родини руйнуються, рятуючи власні життя і життя близьких. Комуністи заходять в домівки не стукаючи, не попереджуючи, оскільки їхнє завдання – підслуховувати, якщо «молодиця нічого». Федорка, звикла завжди радитися з чоловіком, чує від представника влади, що «чоловік – пустяки», «чоловік – ірунда», «Філімон – ноль без палички. Я – власть. Вечором я хочу бачити Вас. Панятно?!» [1, с. 412] «Ком'ячейка» тягне її в партію, бо як каже Лазур: «Федосою, ваша фігурка подобається не тільки мені» [1, с. 411].

У п'єсах І. Барчука керівна верхівка розмовляє чужою російською мовою. Владу село сприймає як ворожу (наші – чужі, у нас – у них), зневажає, але боїться і мовчки кориться. З твору постає село – безправне, голодне, хворе, часом доведене до божевілля, а інколи таке, що змушене прикидатися божевільним, щоб вижити, розтоптане, зникаюче в нікуди, лише з надією, що діти свідчитимуть перед майбутнім.

Комуністичну молодь автор зображує як чужерідну, заполітизовану, схильну до демагогії, небезпечну, сільська – не приймає її: «Не йди і не слухай «партейного»» [1, с. 389]. Комуніст Данило, якого дівчата з хлопцями зневажливо між собою називають Данєлкою, сам це розуміє: «Чорт побери, не люблять комуністів» [1, с. 390]. Автор у ремарці прямо вказує на те, що Данила

дратує весела молодь, він і в уста Ялини вкладає репліку про те, що вона ніколи не бачила комуніста веселим. Парубок не буває щирим і відкритим: «Політичні люди в середині веселі, надвір не показуються» [1, с. 390]. З монологу Данила читач довідується, що його дратують і «віджилі» українські пісні, які молодь співає замість доцільної, на його думку, «Вейся знам'я комунізму» [1, с. 389]. Дівчата і хлопці вільні на гулянках, що Данило сприймає як неорганізованість, «буржуйство», «міщанство». Данила зображений не здатним сприймати красу: його не чарує літня ніч, зірки не зворушують, думки Ялини про людей на інших планетах викликають осуд. Він надто практичний і прагматичний. «Знаєш, мене більше інтересує цей мир... не інтересуйся небом» [1, с. 390]. Данило не вірить у вищу духовну силу. Неширий сам, він не вірить і в щирість оточуючих; обіцяє «може, трошки повірити» [1, с. 391] Ялині, якщо та зареєструє з ним шлюб. Врешті, автор показує, що і комуністичні ідеї для Данила – це лише питання статусу. «Щоб хоч не така красива... Чорт побори ідею» [1, с. 389], – говорить, коли спостерігає за Ялиною. У спілкуванні з дівчиною Данило теж незвичний – нав'язливий, претензійний, вимогливий, зверхній, з «партійними докорами», постійно змушує виправдовуватися. Він трактує слова так, як йому зручно, тому жартувати з ним небезпечно: «Я дійсний член комуністичної партії, а вона зо мною шуткує. Партія і комсомол не люблять ніяких шутків» [1, с. 392]. «З членами комуністичної партії не жартуйте, бо вам підшиють «Діло»» [1, с. 400]. Ялина висловлює бажання бути вільною: партія, яка забороняє жарти, їй не потрібна. Вподобавши її, Данило намагається змусити дати згоду на одруження, то трактуючи жарт як обіцянку, то шантажуючи тим, що поставить у незручне становище перед батьком. Він утримує дівчину силою. Ялина вважає, що, перш ніж давати згоду, треба пізнати одне одного. «Може, справді, тобі буде чимось відгонити від мене або мені від тебе» [1, с. 394]. Данила характеризують інші персонажі. Калень зневажає за любов до випивки: «Дурничку любить, аж труситься» [1, с. 398], – але розуміє, що «партійного треба слухати» [1, с. 398]. Комуністична ідеологія протиставляється сімейному вихованню українців. Ялина розповідає Данилові про щирість власної сім'ї, а

Данило вчить її бути нещирою навіть з ним. Ялина пояснює Данилу, що члени її сім'ї поважають одне одного: «Не боюся, а шаную своїх батьків» [1, с. 393]. Ялині «трохи буде соромно», коли батько побачить її вночі з парубком наодинці. Данило ж вважає, що «сором – буржуазні видумки» [1, с. 394]. Філімон нагадує доньці, що вона не повинна перечити батькам. Данило ж вважає, що «приказувати Ялині має право тільки комуністическая партія і совєтська власть» [1, с. 400]. Якщо Калень, щоб запропонувати одруження Ялині, йде питати дозволу батьків, то Данило вимагає згоди у дівчини. Філімон бажає в зяті розумного, славного і геройського козака. Він навіть неприємні речі воліє говорити відверто, шануючи співбесідника. «Я не можу обманювати людських дітей і не хочу, щоб тебе обманювали» [1, с. 396], – говорить доньці. Він не бажає бачити зятем комуніста, говорить, що Ялині «з ним не по дорозі» [1, с. 396]. Данило ж навіть з Філімоном починає розмову з шантажу й брехні, нахваляючись батьку, що Ялина поділилася сімейними секретами, на що той відповів, що таких не існує. Данило називає Філімона відсталим і обіцяє після одруження з Ялиною «приступити до перевоспитання» [1, с. 399]. Він погрожує батьку: «Сім'я ваша постраждає, якщо не послухаєте... будете помнити» [1, с. 399]. Суперникуз родини наймитів, відразу навішує ярлик «буржуйчика». Ялина сама характеризує Данила як брехуна, який не соромиться навіть старших, називає безсовісним, вважає, що домовитися з ним не можна.

Автор створює комічні ситуації: Ялина політичне поняття «буржуазний душок» трактує у площині фізіологічній: «У мене чистенький український дух. (Дмухнула на нього) Чим відгонить?» [1, с. 393] Диктатура пролетаріату трансформується в диктатуру над дівчиною.

Вступ до компартії сприймається селянами як божевілля, і він можливий лише з використанням сили; утоплення є кращою альтернативою. «Нехай Господь милує мене від тієї «пролетарської путі»» [1, с. 393]. «Нас, старих, не «перевоспитуйте» і «не проізождьте»» [1, с. 400], – говорить Філімон. «Ради Бога, не чіпайте мене... Чуєте, змилюйтеся наді мною... Я прошу вас, щоб ваша партія зі мною не смішилася ...» [1, с. 411], – просить Федора.

Село відчуває себе в глибокому підпіллі, люди навіть вдома бояться: «Навіть при мені ніколи не говори проти совєцької власті, бо... Знаєш, то такі шибеники, що вміють тягнути за язик ...»[1, с. 406] «Хоч при людях так не кажи, бо пришиють тобі врага комунізму» [1, с. 407]. Селяни, позбавлені елементарних речей, відчувають себе прохачами: «До кооперації привезли краму. Піду, може, хоч трохи випросю...»[1, с. 405] «Випросиш гасу», – наказує Федора чоловікові. Економіка натурального обміну. За сірники, сіль, соду, гас люди розплачуються яйцями, м'ясом, змушені докуповувати Маркса-Леніна, із задоволенням купляли б Шевченка, та «вони не дають в нагрузку наших людей» [1, с. 406]. Селяни загнані у безвихідь: відмовитись від Леніна, пославшись на неграмотність, не можуть, бо примусять ходити до лікнепу, якщо ж будуть впіймані, що намагаються обдурити владу, то взагалі втраплять у халепу. «Це диктатура. З нею жартувати не можна ...»[1, с. 406]

Трагічні деталі побуту автор зображує комічно. Про відсутність зайвого шматка матерії, скруту з одягом читач дізнається через деталь: Філімон не може покласти до кишені яйця: «Де в мене ті кишені?.. Ти ж повідрізувала, бо тобі було треба щось залатати ...»[1, с. 406] Дружина пропонує йому висмикнути трохи пазуху і покласти яйця туди «Думаєш, що тут є що висмикати... Сорочка коротесенька, як на найстоящому пролітарові» [1, с. 407].

Іван Барчук у драматургії концептуалізує тему більшовицького впливу на долю України. Саме з впливом більшовицької ідеології пов'язує руйнування традиційного інституту сім'ї, нищення традицій і культури українців.

Список використаних джерел:

1. Барчук І. Г. Драматичні твори. / І. Г. Барчук. – Лондон : Чайка, 1976. – 589 с.